

Leder: Marginaliserede former for viden og forandring

Authors: ¹Mia Husted, ²Julie Borup Jensen & ³Anne Harju

Affiliation: ¹University College Copenhagen, Denmark; ²Aalborg University, Denmark; ³Malmö University, Sweden

Contact corresponding author: Mia Husted; mihu@kp.dk

Dette temanummer sætter fokus på forskningens engagement i marginaliserede, udsatte, udgrænsede eller usynlige former for liv og viden og på forskningens bidrag til, at sådanne former for viden og liv kan bidrage til udvikling af egne livsforhold. Artiklerne bibringer viden og metoder til at understøtte marginaliserede former for videns bidrag til forandring og belyser samtidig muligheder, dilemmaer og spændinger i forskningens engagement i social ulighed, sociale reformer og forandring.

Sådan muligheder, dilemmaer og spændinger i forskning i, med og for marginaliserede mennesker har givet væsentlige udfordringer siden de tidligste etnografiske, sociologiske og socialpsykologiske studier af social ulighed og sociale konflikter. De tidlige pionerarbejder omfatter bl.a. Marie Johadas studier af arbejdsløshedens psykosociale betydninger i Marienthal under depressionen i mellemkrigstiden (Jahoda et al., 1933), William Foote Whytes studier af bandeorganiseringer og sociale strukturer blandt italienske immigranter i Boston i 1940'erne (Foote Whyte, 1943) og Kurt Lewins studier af sociale konflikter og forholdet mellem forskning, træning og handling i relation til social forandring (Lewin, 1948). De tidlige studier af marginaliserede,

©2022 Mia Husted, Julie Borup Jensen & Anne Harju. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to share their work (copy, distribute, transmit) and to adapt it, under the condition that the authors are given credit, that the work is not used for commercial purposes, and that in the event of reuse or distribution, the terms of this license are made clear.

Citation: Husted, M., Jensen, J. B. & Harju, A. (2022). Leder: Marginaliserede former for viden og forandring. *Forskning og Forandring*, Special issue: Marginaliserede former for viden og forandring, 5(1), 1–5. <https://doi.org/10.23865/fof.v5.4108>

udsatte og socialt udgrænsede former for liv og viden lagde grundstenen til en helt central intern fagkritik i academia, som handler om fortolkninger og forandringer af forholdet mellem forskere, lægfolk og sociale strukturer. I kølvandet på disse studier rejste der sig en ny metodologisk opmærksomhed på forskning, der belyste de marginaliseredes perspektiver, med fokus på hvorvidt og hvordan samme forskning kunne og burde bidrage til at reformere menneskers ulige muligheder for at deltage myndigt i udformningen af eget liv og praksis.

Sidenhen er der udviklet og afprøvet mange bud på, hvordan sådanne bidrag fra forskningen kan udformes. Ofte blev sådanne bud formuleret og afprøvet fra kanten af eller udenfor det traditionelle academia, eksempelvis af Paolo Freire og af *the civil rights movement*. Begge bidrog til skitser til en frigørende pædagogik, der gennem dialog som pædagogisk princip sigtede mod fælles refleksion og *empowerment* i relation til egen sociale situation (Freire, 1973; Horton & Freire, 1990). Dialog og refleksion står også centralt i de senere bidrag fra aktionsforskningen, der med en systematisk opmærksomhed på, hvad et *participatory worldview* er, søger at udvide både epistemologi og metoder, som inviterer oversete eller udgrænsede former for viden og liv til tydeligere deltagelse i egen sociale praksis (Reason, 1994; Heron, 1996).

Forskning, der retter sig mod mere bæredygtige, inkluderende, demokratiske, retfærdige eller lige former for social organisering, står imidlertid stadig med store og dybereliggende metodiske og epistemologiske udfordringer. Udfordringerne viser sig blandt andet i sprog og begrebssætning, hvor udpegning af mennesker som udsatte, marginaliserede, undertrykte eller umyndiggjorte kan have stigmatiserende, ekskluderende eller nedgørende betydning for deltagere, proces og indsigter. Hvordan taler forskningen overhovedet om dette tema på måder, der respektfuldt og anerkendende inviterer til deltagelse og bevægelse, som bringer viden frem, der er blevet ignoreret? Udfordringerne trænger også ind som kritiske spørgsmål til, hvad forskningens egen måde at vide noget på betyder for forskeres muligheder for at se, anerkende og reflektere over multiple og anderledes former for viden. Hvordan får forskningen overhovedet øje på viden, der er blevet *othered* – og hvordan kan en sådan viden bidrage betydningsfuldt til forandringsprocesser? Den interne fagkritik af, hvordan der kan og bør forskes i, med og for marginaliseret liv og viden, er påkrævet – men det er forskning, der tager opgaven på sig, også. I alle artikler i dette temanummer reflekteres der over konkrete forskningsprojekter, der har taget opgaven på sig ved at engagere sig undersøgende i udfordringer, åbninger og dilemmaer i forholdet mellem marginaliseret viden og forandring.

Artikler i dette nummer

I artiklen 'Ut av edderkoppnett med to tomme hender – kvinners møte med hjelpetjenestene etter vold i nære relasjoner i samiske samfunn' har Berit Dahle Thorslund og Mona Anita Kiil engageret sig i forskning med voldsudsatte kvinder fra nordsamiske områder og deres møder med offentlige hjelpetjenester med det formål at belyse og

fremme kvindernes perspektiv. Thorslund og Kiil sætter særligt fokus på kvindernes fortællinger om at skabe ændringer i egen livssituation og etablere en ny hverdag uden en voldelig partner. Kvindernes udfordringer ved at bryde med volden handler blandt andet om skam, skyldfølelse og tavshedskultur i de samiske samfund, men også om dobbeltydmygelser i form af manglende anerkendelse og hjælp i mødet med hjælpetjenester. I artiklen beskrives det, at kvindernes deltagelse i forskningsprojektet til gengæld gav dem en oplevelse af forståelse og anerkendelse, som bidrog til, at de lykkedes med at holde fast i den forandringsproces, de havde sat i gang.

Fortællinger spiller også en central rolle i Christine Revsbech Jensen og Finn M. Sommers artikel 'Socialt udsatte unges overgang fra skole til uddannelse eller arbejde – aktionsforskning, sociale eksperimenter og elevfortællinger'. Her drejer det sig om socialt udsatte unges overgang til arbejde eller en kompetencegivende uddannelse, hvor forfatterne, i samarbejde med professionelle og elever, har engageret sig i at udvikle alternativer til de dominerende tilrettelæggelser af uddannelser. Artiklen belyser, hvordan aktionsforskning kan bidrage til etablering af eksperimentelle pædagogiske tilrettelæggelser og aktiviteter, som kan aktivere elevernes livserfaringer og gøre disse erfaringer til centrum for læreprocessen. Artiklen viser, at elevernes livshistoriske fortællinger og grundlæggende fagorienteringer ofte dannes under opvæksten i familien og i vennekredsen. Fortællingerne indeholder vigtig viden om de subjektive erfaringer med overgangen, hvilket giver lærere og elever en mulighed for udfoldelse af en bredere livs- og arbejdslivsorientering. Dermed rummer fortællingerne også vigtig viden ift. en løbende udvikling af samarbejdet mellem involverede uddannelsesinstitutioner og med arbejdsgivere.

Artiklen 'Den svære balancegang mellem hypervisibilitet og usynliggørelse i livet med epilepsi: Hvordan kan kreative metoder belyse de særlige udfordringer for unge med epilepsi?' af Charlotte Rosenberg og Naja Berg Hougaard er en undersøgelse af, i hvilket omfang kreative metoder kan indfange, hvordan unge med epilepsi navigerer i deres hverdagsliv og udvikler handlekraft. Artiklen inddrager unge med epilepsi (17–25 år) samt betydningsfulde andre (fx forældre, kærester etc.). Projektet inddrager kreative metoder i forskellige faser såsom en tegneaktivitet i interviewsituationen, dagbogsbilleder fra de unge projektdeltagere, poetiske repræsentationer samt afholdelse af en læringscirkel. I artiklen undersøges også, hvordan de kreative metoder har medvirket til at få aspekter af de unges hverdagsliv frem, som ellers er usynlige. De kreative metoder frembringer en central og ellers overset udfordring for de unge med epilepsi, nemlig at de til hverdag navigerer i en svær balancegang mellem på den ene side at opleve at blive set udelukkende for deres epilepsi (hypervisibilitet), særligt i sundhedssystemet, og på den anden side slet ikke at blive set i forhold til de udfordringer, der knytter sig til epilepsien (usynliggørelse), i fx uddannelsessystemet.

Artiklen 'Barns delaktighet i aktionsforskning: Barns perspektiv som utgångspunkt för att utmana och utveckla aktionsforskning i skolan' af Helene Elvstrand

og Lina Lago bygger på en analyse af børns deltagelse i tre forskellige aktionsforskningsprojekter med det formål at problematisere børns deltagelse i et projekts forskellige faser. Et barndomssociologisk perspektiv og Harts deltagelsesstige anvendes for at analysere muligheder og forhindringer for forskellige grader af deltagelse i skoleudviklingsprocesser. Resultatet viser, at det trods gode intentioner er vanskeligt for børn at udøve reel deltagelse på grund af forudsætninger og begrænsninger koblet til skolesammenhæng og voksnes ageren. Artiklen peger også på, at børn kan inddrages i aktionsforskningsprocessen gennem børnecentrerede metoder og kontinuerlig refleksion over relationer og processer. Artiklens konklusion er, at børns perspektiver og deltagelse kan bidrage til både at initiere udviklingsbehov og løsninger, men det kræver, at børns reelle deltagelse udvikles side om side med voksnes deltagelse.

I artiklen 'The role of the researcher in participatory processes: A study on learning and place attachment in communities' diskuterer Magdalena Elmersjö og Hanna Bertilsdotter Rosqvist aktionsforskning og deltagelsesorienterede tilgange med fokus på forskeres egne læringsprocesser og betydningen af stedtilknytning i feltarbejde. Artiklen er baseret på data fra et forskningsstudie, hvor forskere, kommunale embedsmænd og marginaliserede grupper sammen lærte om lokalsamfundet og følelsen af at høre til. I artiklen præsenterer forfatterne en model for en stedtilknytningsproces og diskuterer værdien af forskernes stedtilknytning som del af en deliberativ proces. Deres konklusion er, at det er vigtigt for forskere at anerkende værdien af rum og tid for at kunne favne et sted, deltage fuldt i en deliberativ proces og bringe sandfærdighed ind i det deltagelsesorienterede arbejde med kommunale embedsmænd og marginaliserede grupper i lokalsamfundet.

Mette Bladt og Ditte Toftengs artikel 'Dilemmaer og bæredygtighed i demokratiske deltagelsesprocesser' har fokus på stærkt marginaliserede unges viden og erfaringer om netop det at være stærkt marginaliseret. Dette var omdrejningspunktet for et forskningsprojekt i samarbejde mellem denne målgruppe og de velfærdsprofessionelle, der arbejder i feltet. Artiklen argumenterer i lyset af bl.a. Oscar Negts idé om to virkeligheder for, at udgrænset viden og erfaring potentielt kan etablere nye svar på komplekse sociale problemer. Artiklen drøfter også, på hvilket grundlag konklusioner kan etableres i en sådan type forskning, og på hvilke måder disse konklusioner bidrager til nye bæredygtige løsninger i andre, lignende kontekster. Her bidrager artiklen med en diskussion af instrumentaliseringsproblematikkerne omkring forskningsresultater, der udvikles i demokratiske processer i én kontekst, og derefter overføres mere *top-down* i andre kontekster. I denne diskussion inddrages Negts forandringsspektiv, der kaster lys over samfundsforandringskraften i at undersøge forandringer i én kontekst, eksempelvis som i det omtalte forskningsprojekt, og skabe forbindelser til forandringer i andre kontekster.

God læselyst.

Referencer

- Foote Whyte, W. (1943). *Street corner society: The social structure of an Italian slum*. University of Chicago Press.
- Freire, P. (1973). *De undertryktes pedagogikk*. Gyldendal Akademisk.
- Heron, J. (1996). *Co-operative inquiry: Research into the human condition*. Sage.
- Horton, M. & Freire, P. (1990). *We make the road by walking: Conversations on education and social change*. Temple University Press.
- Jahoda, M., Lazarsfeld, P. F. & Zeisel, H. (1933). *Die Arbeitslosen von Marienthal. Ein soziographischer Versuch über die Wirkungen langandauernder Arbeitslosigkeit*. Suhrkamp Verlag.
- Lewin, K. (1948). *Resolving social conflicts; selected papers on group dynamics*. Harper.
- Reason, P. (Red.) (1994). *Participation in human inquiry*. Sage.